

- **Orhan ÇEKER, *İlm-i Hâl'im (Akâid, İbadetler, Bazı Meseleler ve Peygberimiz s.a.s.)***, Konya: Tekin Kitabevi, 2020, 444 s.

Değerlendiren: Dr. Öğr. Üyesi Fatıha BOZBAŞ*

“İlim” ve “hal” kelimelerinden müteşekkil bir terkip olan ilmihal, bir telif tarzı olarak her Müslümanın öğrenmesi, bilmesi zaruri olan, kişinin kendisine, yaratıcısına ve çevresine karşı nasıl davranacağını belirleyen ve günlük ihtiyaçlarını temin eden asgarî müşterek bilgileri ihtivâ eden eser olarak ifade edilmektedir. İlmihal kültürü, dînî bilgilere ulaşma ve gündelik hayatta karşılaşılan problemlerin çözümünü kolaylaştırma vazifesini üstlenme açısından günümüze gelinceye dek toplum içerisinde büyük fonksiyonlar icra etmiştir.

Uzun bir süre değişik isimler altında yazılmış birtakım eserler, ilmihal çerçevesinde ele alınan mâlûmatı ele alarak bu sahadaki ihtiyaca cevap vermiş olsa da, telif türü açısından ilmihalin tarihi seyri incelendiğinde bizzat ilmihal ismi verilen eserlerin ancak Osmanlı döneminde telif edildiği görülmektedir. Tahminen XVI. asır sonrasında yazıldığı düşünülen günümüze kadar yaygınlığını ve etkinliğini sürdüren *Mızraklı İlmihal* “ilmihal” isminin kullanıldığı ilk eser olarak kabul edilmektedir. *Mızraklı İlmihal*'in sıbyan mektepleri, camii gibi toplumsal mekanlarda yaygın şekilde okunması, halkın din anlayışında oldukça müessir olmasını sağlamıştır.

İlmihal kitaplarının keyfiyeti üzerinde durulduğu ve birçok örneklerinin telif edildiği dönem ise Tanzimat ve modern okulların açılmasıyla olmuştur. II. Meşrutiyet'le birlikte hızlanan ilmihal eserleri telif edilmesi hareketi, günümüze kadar değişik tarzdaki örnekleriyle devam etmiştir. Günümüzde ilmihal kitapları inanç, ibâdet ve ahlâk konularına yer vermekle birlikte bir kısmı günümüz meselelerine ışık tutacak güncel dînî problemlere de yer vermektedir. Tanıtımını yapacağımız eser, ilk baskısı bu yıl (2020) yapılması itibarıyla güncel ilmihal kitapları içerisinde yer almaktadır.

Uzun yıllardır fıkıh ilmiyle iştigal eden ve hâl-i hazırda üniversitedeki akademik görevine devam etmekte olan müellif, bu eserde ilmî tedrisat faaliyetleri süresince ilmihal konularına ilişkin dikkatini celbeden birçok ilke ve esasa kendine mahsus bir izah şekliyle yer vermiştir. Eserin telifinde hususen ilmihal konularını anlattığı din görevlilerinin teşvikinin önemli bir payı olduğuna değinen Çeker, bazı ilmihal meselelerine ilişkin halk ve dahi din görevlileri nezdinde yanlış ve eksik bilinen meselelere dikkat çektiğini ifade etmektedir.

* Selçuk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı, fatiha.bozbas@selcuk.edu.tr

Eser, klasik ilmihal geleneğine muvafık olarak “Akâid Bahisleri” ve “İbadetler” şeklinde iki ana bölümden müteşekkildir. İnanç esaslarından bahsedildiği ilk bölümde kelime-i şehâdet, amentü esasları izah edilmiş, bunun yanı sıra sünnî dört fıkı mezhebinin imamı ve ilgili mezheplerin fıkıh coğrafyasının hangi kesimlerinde yaygın olduklarına ilişkin oldukça muhtasar bilgi verilmiştir. Ayrıca bölüm sonunda fikhî hükümlerin kaynağı olarak “Kitab” ve “Sünnet” delillerinin nasıl anlaşılması gerektiğine dair “Kaynaklarımız/Delillerimiz” şeklinde bir başlık ziyade edilmiştir (s. 1-37).

Eserin ikinci ana bölümünü teşkil eden “İbadetler” kısmında evveleminde ibadetlere ilişkin birtakım kavramlar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda fikhîen mükellef olan kişilerin muhatap olduğu bütün amelî hükümleri ifade eden bir kavram olarak “ef’âl-i mükellefin” tasnifine yer verilmiştir. “Eda”, “iade”, “kaza”, “mudiyy”, “niyet”, “akıl” ve “bülüğ” gibi kavramlara da değinildiği bu ön başlıkta, fikhî tarif ve değerlendirmelerin yanı sıra “niyetin arka planı” başlığında ibadet psikolojisine temas edilmiştir (s. 41-66).

İbadetler bölümünde mevzular; “taharet”, “namaz”, “zekat”, “oruç”, “hac ve umre”, “kurban kesmek” ana başlığı altında klasik ilmihal tertibi doğrultusunda yer edinmiş olmakla birlikte bazı konu başlıklarında genel teâmülde olan tasnif takip edilmemiştir. Bu doğrultuda söz gelimi namaz bahsinde “iftitah tekbiri” “namazın dışındaki şartlar” başlığı altında yer alırken; “namazın içindeki şartlar/rükünler” sıralanırken rükün olma açısından ihtilafın söz konusu olduğu ta’dil-i erkân ve itmî’nân, tertîb, teşehhüd, hurûc bi-sun’ihî ve selam gibi hususlar da izah edilmiştir (s. 132-168). Ayrıca gibi “Vakitlerin Oluşmadığı Yerlerde Namaz Vakitlerinin Tespiti” bazı meselelerin eserde yer alması, klasik konuların işleniş sırasında da güncel boyutların da dikkate alındığını göstermektedir.

Eserin son ana başlığı olan “Bazı meseleler” kısmında “dua ve tevessül”, “ves-vese”, “sosyal medya ve iletişim âdâbı” gibi vaaz ve irşad mahiyetinde mevzulara, “helal gıda”, “makyaj”, “kaş aldırma”, “estetik” gibi güncel bazı meselelere ve “tarihî çağ-takvim” gibi hususen ibadetlere ilişkin mevzuların anlaşılması için bilinmesi gereken günlük yaşayış bilgilerine temas edilmektedir (s. 378-437).

Eserde yer alan mevzular genel olarak Hanefî mezhebi, bazı mevzular ise dört mezhep mukârene esasına göre izah edilmiştir. Oldukça sade ve aktüel bir üslûpla kaleme alınan eserde ayrıca meselelerin ihtilafına ilişkin mufassal bilgi aktarımı tercih edilmediği, bununla birlikte genel okuyucu kitlesi açısından temas edilmesi gereken bütün hususların ele alındığı ifade edilmelidir. Bu yönüyle eserin hem halk hem de ilahiyat akademiasına hitap ettiği söylenebilir. Hâsil-i kelam; müellifin haiz olduğu on yılların bilgi ve tecrübesinden damlayan bilgilerle bezenmiş bu eserin fıkıh ilmiyle iştigal eden ve bu ilme iştiyâk duyanların el kitabı olacak nitelikte okuyucuların istifadesine takdim edildiği söylenebilir.